

บทบาทพระสงฆ์กับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น
วัดพระธาตุเรืองรอง อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ
The role of monks with the conservation of local arts and culture
Wat Phra That Rongrong, Muang District, Sisaket Province

พระพงศ์พิสิฐ สุระ

PhraPhongphisit Sura

พระกัญจน์ แสงรุ่ง

Phra Kan Saengrung

พระมหาขุนทอง แก้วสมุทร

Phra Maha Khun Thong Kaew Samut

สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Department of Buddhism Sisaket Sangha College

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

E-mail: PraPongpisit@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาภูมิหลังของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นวัดพระธาตุเรืองรอง อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ 2) สภาพการแนวทางอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นในอดีตและปัจจุบันวัดพระธาตุเรืองรอง 3) ศึกษาปัญหา อุปสรรค และเสนอแนวทางการส่งเสริมบทบาทพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นวัดพระธาตุเรืองรอง อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ และเก็บข้อมูลภาคสนามจากการสัมภาษณ์จำนวน 15 รูป/คน ผลการวิจัยพบว่า 1) พิพิธภัณฑวัดพระธาตุเรืองรอง ก่อตั้งโดยพระครูวิบูลธรรมภาณ ด้วยเห็นว่าจากกระแสโลกาภิวัตน์ที่เป็นไปอย่างรวดเร็วได้ทำลายวิถีชีวิตและวัฒนธรรมเก่าแก่ลง จึงได้จัดสร้างพิพิธภัณฑวัดพระธาตุเรืองรองขึ้น เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิต ประวัติศาสตร์ และอนุรักษ์มรดกศิลปวัฒนธรรมของชนสี่เผ่าศรีสะเกษไว้ 2) สภาพการแนวทางอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นในอดีตและปัจจุบัน มีลักษณะของการรวมศูนย์โดยมีพระครูวิบูลธรรมภาณ เป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการบริหารจัดการและตัดสินใจต่าง ๆ 3) ปัญหา อุปสรรคต่อบทบาทพระสงฆ์ในการส่งเสริมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมวัดพระธาตุเรืองรอง ได้แก่ ด้านการอนุรักษ์ดูแลรักษา ด้านการเผยแพร่และฟื้นฟู ด้านบุคลากร ด้านการบริหารจัดการ ส่วนแนวทางการส่งเสริมบทบาทพระสงฆ์ต่อการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นวัดพระธาตุเรืองรองในอนาคต มี 6 ด้าน ประกอบด้วย (1) บทบาทต่อการเป็นผู้นำและแบบอย่างในการสืบสาน (2) บทบาทต่อการส่งเสริมความร่วมมือสนับสนุน (3) บทบาทต่อการส่งเสริมการบริหารจัดการอย่างมีส่วนร่วม (4) บทบาทต่อการเผยแพร่และฟื้นฟู (5) บทบาทต่อการเสริมสร้างปราชญ์ท้องถิ่นในการให้ความรู้ (6) บทบาทต่อการสร้างเครือข่ายพิพิธภัณฑพื้นบ้าน

คำสำคัญ: บทบาทพระสงฆ์, การอนุรักษ์, ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น

Abstract

This research article aims 1) to study the background of conservation the local arts and culture, Wat Phra That Rungrueng, Mueang district, Srisaket province; 2) to study the state of conservation of local arts and culture in the past and present of Wat Phra That Rongrong; 3) to study the problems, troubles and promoting the role of monks in the conservation of the local arts and culture at Wat Phra That Rungrueng by the using qualitative research methodology and field interviews. The data were collected from the interviews of 15 key informants. The research found that 1) the museum of Wat Phra That Rungrueng was established by Phra Khru Wibul Thammapan, he agreed that the globalization came quietly, it has destroyed the local lifestyle and culture. Therefore, he has built the Phra That Rungrueng Museum as a source of learning lifestyle, history for preserving the local art and culture of the four tribes in Srisaket province; 2) the state of conservation of local art and culture in the past and present, the character of centralization was the center by Phra Khru Wibul Thammapan, who plays an important role in the management and decision making; 3) the problems and obstacles to the role of monks in the promotion of the cultural heritage of Wat Phra That Rongrong, supposing; preserving care, publicity and restoration, personnel, management, so the state of promoting the role of monks in conservation of local arts and culture in the past and present of Wat Phra That Rongrong, there are 6 aspects; (1) the role in leadership and role models in preservation (2) the role in promoting of cooperative (3) the role of the supporting, management (4) the role in dissemination and rehabilitation (5) the role as local professor of educators (6) to build a network of folk museums.

Keywords: role of monks, conservation, local culture

1. บทนำ

ศิลปวัฒนธรรมเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงออกถึงความเป็นลักษณะเฉพาะของสังคมหรือชุมชนนั้น ๆ สังคมใดมีการรักษาไว้ซึ่งความมีศิลปวัฒนธรรมย่อมแสดงให้เห็นถึงความเจริญรุ่งเรืองของสังคมนั้น ๆ ที่ได้สืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น โดยส่วนใหญ่ความเป็นศิลปวัฒนธรรมมักจะเกี่ยวโยงกับศาสนาที่คนในชุมชนนั้น ๆ นับถือ สำหรับสังคมไทยส่วนใหญ่เป็นสังคมที่ยอมรับนับถือพระพุทธศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ ในสังคมไทย ตลอดจนรากฐานทางศิลปวัฒนธรรมหลายแขนงล้วนได้รับอิทธิพลมาจากพระพุทธศาสนาทั้งสิ้น นอกจากนี้ยังพบว่าศาสนสถานโดยส่วนใหญ่ยังเป็นแหล่งรวมของศิลปวัฒนธรรมไว้อีกด้วย โดยเฉพาะวัฒนธรรมท้องถิ่น อันเป็นแบบแผนการดำเนินชีวิตที่มีคุณค่าที่แสดงถึงความเฉลียวฉลาดของบุคคลและสังคมซึ่งได้สั่งสมและปฏิบัติสืบทอดกันมา (จารุวรรณ ธรรมวัตร, 2543)

การอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นจึงนับเป็นกระบวนการสำคัญที่จะช่วยสงวนรักษาสืบทอดศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นเหล่านั้นให้คงอยู่ไม่สูญหายและรักษาให้คงมีไว้สืบทอดไปให้ถึงคนในรุ่นลูกหลานและจะประสบความสำเร็จได้นั้น จึงต้องมีการประสานร่วมมือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ทั้งในฐานะที่มีบทบาทหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงหรือผู้ที่ได้รับผลกระทบ เช่น สังคมหรือชุมชนนั้น ๆ เพื่อนำไปสู่ความร่วมมือในการทำงาน

ให้บรรลุเป้าหมายโดยเฉพาะ พระสงฆ์ถือเป็นผู้นำในทางจิตใจเป็นที่เคารพนับถือของชุมชนและสังคมมาช้านาน (พระครูสุจินธรรมนิวิฐ อธิปญโญ, 2555) พระสงฆ์ทุกรูปได้รับการยอมรับเป็นส่วนใหญ่จากประชาชนและหน่วยงานราชการ ชาวบ้านมองพระสงฆ์ว่าเป็นผู้นำชาวบ้านในทางที่ดี เกื้อกูลชาวบ้านมีจริยาวัตรที่งดงาม ควรแก่ศรัทธาและการปฏิบัติตาม มีเวลาอยู่กับชาวบ้านตลอด จึงสามารถขอความร่วมมือจากชาวบ้าน กลุ่มบุคคล องค์กรของรัฐได้อย่างดี กอปรกับพระสงฆ์ยังสามารถที่จะนำเอาจารีตประเพณีและวัฒนธรรม ค่านิยม บรรทัดฐานทางสังคมมาเป็นกลยุทธในการอนุรักษ์ได้ด้วย (ประสพสุข พันประยูร, 2535) เช่นเดียวกับพระสงฆ์ในวัดพระธาตุเรืองรอง ซึ่งเป็นอีกบุคคลหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนสังคมให้คงอยู่ ด้วยฐานะเป็นผู้มีบทบาทสำคัญและมีความสัมพันธ์อย่างแนบแน่นต่อชุมชนและสังคม นอกจากจะเป็นผู้นำเอาหลักพุทธธรรมคำสั่งสอนมาอบรมประชาชนเพื่อไปสู่การประพฤติปฏิบัติในการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขแล้ว ยังต้องมีบทบาทในการปลูกฝังจิตสำนึกให้แก่ประชาชนในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางอีกด้วยสอดคล้องกับพระราชวรมนิ (ประยุทธ์ ปยุตโต) ที่กล่าวถึง บทบาทความสำคัญของวัดโดยมีใจความตอนหนึ่งว่า “วัดเป็นศูนย์กลางศิลปวัฒนธรรมที่รวบรวมศิลปกรรมต่าง ๆ ของชาติ เสมือนพิพิธภัณฑ (พระราชวรมนิ (ประยุทธ์ ปยุตโต), 2527)

ด้วยเหตุผลดังกล่าวมา ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษา “บทบาทของพระสงฆ์กับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น วัดพระธาตุเรืองรอง อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ” โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ได้องค์ความรู้ที่ชัดเจนเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อเป็นข้อมูลที่จะสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นแก่องค์กร หน่วยงาน หรือชุมชนอื่น ๆ ต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาภูมิหลังของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น วัดพระธาตุเรืองรอง อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ
- 2) เพื่อศึกษาสภาพแนวทางการส่งเสริมการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นในอดีตและปัจจุบันวัดพระธาตุเรืองรอง อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ
- 3) เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรค และเสนอแนวทางการส่งเสริมบทบาทพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นวัดพระธาตุเรืองรอง อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ

4. วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษารั้ครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้ระเบียบวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ศึกษาเอกสาร (Documentary Research) และใช้วิธีในการศึกษาโดยการเก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Research) โดยมีลำดับขั้นตอน ดังนี้

ข้อมูลปฐมภูมิ

ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลชุมชนและประวัติความเป็นมา และแนวทางการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของพิพิธภัณฑตลอดจนปัญหาอุปสรรค และบทบาทพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยมีกลุ่มผู้ให้ข้อมูลในการศึกษาคือพระสงฆ์ผู้ริเริ่มก่อตั้งและทำหน้าที่ดูแลจัดการพิพิธภัณฑและคณะกรรมการพิพิธภัณฑวัดพระธาตุเรืองรองโดยการสัมภาษณ์

ข้อมูลทุติยภูมิ

ผู้ศึกษาวิจัยทำการศึกษาข้อมูลจากเอกสาร (Documentary study) คือเอกสารวิชาการ วิทยานิพนธ์รายงานการวิจัย วารสาร รวมทั้งสืบค้นข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต

4.1 กลุ่มประชากร/ผู้ให้ข้อมูลในการศึกษา

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน 15 รูป/คน ด้วยวิธีการสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ จากผู้ทรงคุณวุฒิและบุคคลที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย พระสงฆ์ สภาวัฒนธรรมจังหวัดศรีสะเกษ ผู้นำท้องถิ่นและปราชญ์ชาวบ้าน

4.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ศึกษาข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interviews) โดยผู้วิจัยได้ทำเครื่องมือสัมภาษณ์ โดยให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือแล้วจึงนำไปสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักได้ตอบแบบสัมภาษณ์ และผู้เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อศึกษาบทบาทของพระสงฆ์กับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น วัดพระธาตุเรืองรอง อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ

4.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ขอให้บัณฑิตศึกษาออกหนังสือไปยังผู้ให้ข้อมูลหลักเพื่อขอสัมภาษณ์ และลงพื้นที่เพื่อสัมภาษณ์เก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูล

4.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยทำการรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสารและจากการสัมภาษณ์เชิงลึก แล้วนำมาวิเคราะห์ จัดกลุ่ม แยกประเด็น อธิบายตีความให้ความหมายและสรุปเป็นประเด็นที่ได้จากการลงพื้นที่ศึกษา เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาประกอบกับข้อมูลเชิงเอกสารที่วิเคราะห์ไว้และเสนอแนวทางการส่งเสริมบทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น

4.5 การสรุปผลวิจัย

ผู้วิจัยได้ทำการสรุปผลการวิจัย เพื่อให้เป็นไปตามประเด็นปัญหาที่ต้องการทราบในการศึกษาวิจัยที่ตั้งไว้ แล้วนำมาเขียนเรียบเรียงตอบโจทย์วัตถุประสงค์เป็นรายงานวิจัยไปตามลำดับและสรุปเสนอเผยแพร่ผลการวิจัย

5. สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษา ผู้วิจัยสามารถสรุปผลได้ ดังนี้

1. ภูมิหลังของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นวัดพระธาตุเรืองรอง อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ พบว่า เกิดจากเจตนารมณ์ของพระครูวิบูลธรรมภาณ (หลวงปู่ธัมมา พิทักษ์) ที่ตระหนักในการเปลี่ยนแปลงของโลกที่เป็นไปอย่างรวดเร็วได้ทำลายวิถีชีวิตและวัฒนธรรมเก่าแก่ของท้องถิ่นลงจึงมีแนวคิดควรมีแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตประวัติศาสตร์และอนุรักษ์มรดกทางศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ชนสี่เผ่าอันเป็นบรรพบุรุษดั้งเดิมของชาวศรีสะเกษเอาไว้ ประกอบด้วย ส่วย เขมรลาว เยอ จึงได้สร้างพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านขึ้นให้ชื่อว่า “พระธาตุเรืองรอง” หรือที่เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “พิพิธภัณฑ์สี่เผ่าไทย” โดยเป็นการจัดแสดงแบบจำลองปูนปั้นปริศนาธรรม ตลอดจนโบราณวัตถุและเครื่องมือเครื่องใช้อันเป็นวิถีชีวิตของชนสี่เผ่า ที่เคยใช้นับแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน รวมถึงภาพเขียนฝาผนังที่บอกเล่าเรื่องราวต่าง ๆ เช่น สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ และแหล่งโบราณคดีในเขตอีสานใต้ วรรณกรรมท้องถิ่น และวิถีชีวิตพื้นบ้าน เพื่อให้ชนรุ่นหลังได้เข้าใจถึงรากเหง้าความเป็นมาและตัวตนของตนเองได้เพิ่มขึ้น ทั้งยังเป็นการปลูกจิตสำนึกให้เกิดความรัก ความหวงแหน ในคุณค่ามรดกทางศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นให้คงอยู่คู่กับชุมชนสังคมสืบไป

2. สภาพการแนวทางอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นในอดีตและปัจจุบันวัดพระธาตุเรืองรอง พบว่า พระครูวิบูลธรรมภาณ (หลวงปู่ธัมมา พิทักษ์) เป็นพระสงฆ์ที่มองเห็นความสำคัญของศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ทั้งยังมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล ที่จะทำให้ประชาชนได้เรียนรู้เรื่องราวเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของ

ตน และเป็นผู้มีบทบาทสำคัญต่อการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นวัดพระธาตุเรืองรอง ซึ่งสภาพการแนวทางการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นในอดีตถึงปัจจุบัน มีปัจจัยทั้งภายในและภายนอกที่เกี่ยวข้องต่อการดำเนินการอนุรักษ์คือ

ปัจจัยภายใน มีการตั้งคณะกรรมการวัดซึ่งเป็นชาวบ้านสร้างเรื่อง อันเป็นที่ตั้งของวัดได้เข้ามาช่วยเหลือดำเนินงานบางอย่างในลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยมีพระครูวิบูลธรรมภาณ หรือหลวงปู่ธัมมาพิทักษ์ เป็นประธานคณะกรรมการ ทั้งยังเป็นผู้ที่มีบทบาทหน้าที่ในการบริหารจัดการพิพิธภัณฑสถานพระธาตุเรืองรอง และเป็นกำลังหลักในการดำเนินการและตัดสินใจเรื่องต่าง ๆ แต่เพียงผู้เดียวตั้งแต่เริ่มก่อตั้งพระธาตุเรืองรองจนถึงปัจจุบัน

ปัจจัยภายนอก มีการสนับสนุนช่วยเหลือจากองค์กรและหน่วยงานราชการต่าง ๆ เช่น มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ สภาวัฒนธรรมจังหวัด สถานศึกษา และชุมชนท้องถิ่น ซึ่งมีบทบาทในการให้ข้อเสนอแนะและแลกเปลี่ยนประสบการณ์งานพิพิธภัณฑสถาน แต่ก็ไม่ได้มีความต่อเนื่องเท่าที่ควร

อย่างไรก็ดี การบริหารจัดการที่รวมศูนย์อยู่ที่พระครูวิบูลธรรมภาณหรือหลวงปู่ธัมมาพิทักษ์ อย่างเบ็ดเสร็จนั้น ทำให้การเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการและตัดสินใจงานพิพิธภัณฑสถานของหน่วยงานต่าง ๆ และชุมชน มีอยู่ค่อนข้างน้อยถึงแม้จะมีการแต่งตั้งบุคคลในชุมชนให้เข้ามาเป็นคณะกรรมการร่วมในการบริหารจัดการก็ตาม ซึ่งอาจทำให้ขาดความรู้ความเข้าใจและมองข้ามความสำคัญในการทำหน้าที่ของพิพิธภัณฑสถาน ซึ่งอาจเป็นสาเหตุให้การส่งเสริมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นพระธาตุเรืองรองขาดความต่อเนื่องต่อการดำเนินงานด้านพิพิธภัณฑสถานในอนาคตได้

3. ปัญหา อุปสรรค และเสนอแนวทางการส่งเสริมบทบาทพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น วัดพระธาตุเรืองรอง อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ

3.1 ผลการศึกษาปัญหาอุปสรรคของพระสงฆ์ในการแสดงบทบาทอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น พบว่า

1) ด้านการอนุรักษ์ดูแลรักษา ซึ่งพระสงฆ์ประสบปัญหาขาดความรู้ความเข้าใจในการดูแลรักษาโบราณวัตถุอันเป็นมรดกทางวัฒนธรรมหรือไม่มีประสบการณ์ในการดูแลรักษาวัตถุทางศิลปวัฒนธรรมเหล่านี้ เนื่องจากขาดการประสานความร่วมมือกับองค์กร หน่วยงาน และชุมชนท้องถิ่น รวมถึงงบประมาณไม่ได้รับการส่งเสริมเท่าที่ควรเพื่อการรักษาดูแลให้สืบสานไปสู่อนุชนรุ่นหลัง

2) ด้านการเผยแพร่และฟื้นฟู ซึ่งพระสงฆ์ประสบปัญหาขาดผู้รู้ที่ทรงภูมิวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อขับเคลื่อนรณรงค์เผยแพร่ให้ความรู้ และยังขาดกระบวนการมีส่วนร่วมสนับสนุนจากภายนอกที่ไม่ตอบสนองและสนับสนุนอย่างเต็มกำลัง ทั้งในด้านงบประมาณ กำลังแรงงาน และสติปัญญา เพื่อให้เกิดความต่อเนื่องในงานพัฒนาเผยแพร่และฟื้นฟูเอกลักษณ์มรดกทางศิลปวัฒนธรรม

3) ด้านบุคลากรพระธาตุเรืองรองถือเป็นแหล่งเรียนรู้ทางมรดกศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น ทั้งยังเป็นแหล่งศึกษาค้นคว้าของนักวิชาการ นักเรียน นักศึกษาจากสถานศึกษาและประชาชนทั่วไปทั้งในท้องถิ่นและนอกท้องถิ่นรวมทั้งเป็นศูนย์กลางการจัดกิจกรรมด้านต่าง ๆ ของชุมชน แต่พิพิธภัณฑสถานที่ตั้งในวัดหรือศาสนาสถานส่วนใหญ่ ยังขาดบุคลากรที่จะทำหน้าที่ ที่จำเป็นตามลักษณะงานพิพิธภัณฑสถาน เช่น นักวิชาการ เจ้าหน้าที่ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ หรือปราชญ์ผู้ทรงภูมิปัญญาของท้องถิ่น จึงทำให้พิพิธภัณฑสถานพระธาตุเรืองรองขาดการพัฒนาที่น่าสนใจ และขาดพลังที่จะขับเคลื่อนให้งานพิพิธภัณฑสถานเป็นแหล่งการเรียนรู้แหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของท้องถิ่น

4) ด้านการบริหารจัดการ เนื่องจากพระธาตุเรืองรอง เป็นพิพิธภัณฑสถานที่ตั้งอยู่ในวัด ซึ่งเกิดจากการดำริของพระครูวิบูลธรรมภาณ (หรือหลวงปู่ธัมมาพิทักษ์) ผู้ดูแลและบริหารจัดการจึงเป็นเจ้าอาวาส ก็คือ

หลวงปู่ธัมมา พัทธกษา เป็นผู้บริหารงานต่าง ๆ และรับผิดชอบตัดสินใจเองเพียงผู้เดียว ทั้งการจัดแสดงวัตถุ และการควบคุมดูแลพระธาตุเรื่องรองจึงทำให้ประสบปัญหาไม่สามารถดูแลจัดการพระธาตุเรื่องรองได้อย่างเต็มที่ และอาจส่งผลกระทบต่อการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นวัดพระธาตุเรื่องรองในอนาคตอีกด้วย หากไม่มีหลวงปู่ธัมมา พัทธกษา แล้ว

3.2 ผลการศึกษาแนวทางการส่งเสริมบทบาทพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม พบว่าจากการศึกษาการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับพระธาตุเรื่องรอง ทำให้ได้แนวทางการปฏิบัติเพื่อส่งเสริมบทบาทพระสงฆ์ต่อการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ดังนี้

1) บทบาทต่อการเป็นผู้นำ/แบบอย่างในการสืบสานพระสงฆ์ถือว่าเป็นผู้นำในทางจิตใจเป็นที่เคารพนับถือและยอมรับของชุมชนสังคมมาช้านานชาวบ้านจึงมองพระสงฆ์ว่าเป็นผู้นำชาวบ้านในทางที่ดี เกื้อกูลชาวบ้านมีจริยวัตรที่งดงามควรแก่การปฏิบัติตาม มีเวลาอยู่กับชาวบ้านตลอด จึงสามารถขอความร่วมมือจากชาวบ้าน กลุ่มบุคคล องค์กรของรัฐได้เป็นอย่างดี สามารถที่จะนำเอาจารีตประเพณีและวัฒนธรรม ค่านิยม บรรทัดฐานทางสังคมมาเป็นกลยุทธ์ในการอนุรักษ์ได้

2) บทบาทต่อการส่งเสริมความร่วมมือสนับสนุน การสร้างการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น พระสงฆ์หรือวัดในฐานะเป็นศูนย์กลางทางจิตใจของชุมชนสามารถที่จะสร้างความร่วมมือสนับสนุนจากทุกฝ่ายทั้งภาครัฐ เอกชน สถานศึกษา และชุมชนในการส่งเสริมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยรณรงค์ให้ทุกภาคส่วนเกิดความตระหนักในการมีส่วนร่วมการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างจริงจัง ในลักษณะ “ร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมเรียนรู้” ในฐานะของการเป็นเจ้าของและการเป็นหุ้นส่วนทางสังคมร่วมกัน

3) บทบาทต่อการส่งเสริมการบริหารจัดการอย่างมีส่วนร่วม ควรมีการจัดตั้งคณะกรรมการในรูปแบบองค์กร เพื่อดำเนินการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมอย่างเป็นทางการ ให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ขอความสนับสนุนจากปราชญ์ท้องถิ่นให้ข้อมูล ตลอดจนส่งเสริมประสานความร่วมมือจากหน่วยงานของภาครัฐ ภาคเอกชน และสถานศึกษา เข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม มีการแลกเปลี่ยนทัศนคติ ความรู้ต่าง ๆ อีกทั้งยังเป็นการทราบบัญหาของการแสวงหาแนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูร่วมกันทุกฝ่ายเพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมนำไปสู่สำนึกร่วมของคนในท้องถิ่นให้เห็นคุณค่าและรู้จักหวงแหนศิลปวัฒนธรรมของตน

4) บทบาทต่อการเผยแพร่และฟื้นฟู วัดถือเป็นสถาบันทางศาสนาที่สำคัญ เพราะเป็นศูนย์รวมแหล่งความรู้แขนงต่าง ๆ พระสงฆ์จึงมีบทบาทสำคัญในการกระตุ้นจิตสำนึกร่วมในการฟื้นฟูและเผยแพร่เพื่อการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมประเพณีในรูปแบบต่างๆ เช่น การเทศน์การอบรมการเรียนการสอน รวมถึงความสามารถในการเป็นผู้ประสานกับหน่วยงานของจังหวัดหรือท้องถิ่นทั้งภาครัฐและเอกชนและตัวบุคคลเพื่อช่วยจัดการเผยแพร่และฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณีให้เป็นที่รู้จักได้อย่างเป็นรูปธรรมโดยการสร้างสื่อประชาสัมพันธ์การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง เช่น คู่มือหนังสือแนะนำพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น แผ่นพับแนะนำพิพิธภัณฑ์ และเว็บไซต์ที่ทันสมัย มีเนื้อหาที่น่าสนใจ ดึงดูดให้ไปเข้าเยี่ยมชม นอกจากนี้หลาย ๆ พื้นที่คนในชุมชนเองยังไม่ทราบว่าพิพิธภัณฑ์มีความน่าสนใจอย่างไร เพียงแต่รับรู้ถึงกิจกรรมที่พิพิธภัณฑ์ดำเนินการอยู่ พระสงฆ์จึงควรสร้างช่องทางการสื่อสารประชาสัมพันธ์ให้เกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความสำคัญและคุณค่าของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น

5) บทบาทต่อการเสริมสร้างปราชญ์ท้องถิ่นในการให้ความรู้ พระธาตุเรื่องรองถือเป็นศูนย์กลางของการอนุรักษ์และเก็บรวบรวมข้อมูลทางวัฒนธรรมท้องถิ่นที่สำคัญ ทั้งยังเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อการศึกษาค้นคว้า การให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับมรดกทางศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เป็นการเล่าเรื่องราว

ความเป็นมา ความเชื่อ ในวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นจึงเป็นภารกิจสำคัญ เช่น ควรจัดให้มีปราชญ์ชาวบ้านในการให้ความรู้แก่ผู้เข้าชม หรือการจัดให้มีมัคคุเทศก์น้อย เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับท้องถิ่นตนเองจากศิลปวัฒนธรรมที่จัดแสดงในพิพิธภัณฑ์และที่มีอยู่ในชุมชน เพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจในประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของตน

6) บทบาทต่อการสร้างเครือข่ายพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน บทบาทต่อการสร้างเครือข่ายนับเป็นจุดเด่นอย่างหนึ่งสำหรับพิพิธภัณฑ์วัด ทั้งภายในท้องถิ่นและภายนอก เพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาในการจัดกิจกรรมและการสนับสนุนในลักษณะการถ่ายทอดข้อมูลพื้นฐานในด้านต่าง ๆ ทั้งด้านการบริหารจัดการ การสร้างความร่วมมือ การเผยแพร่และฟื้นฟู ทั้งยังเป็นการพบปะอบรมเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันเกี่ยวกับข้อมูลข่าวสารกระบวนการด้านพิพิธภัณฑ์ ซึ่งย่อมจะก่อให้เกิดมุมมองที่แตกต่าง เกิดการสร้างและรวมกลุ่มเครือข่ายในลักษณะการบูรณาการเพื่อให้พิพิธภัณฑ์แต่ละแห่งประสบความสำเร็จร่วมกันและสามารถนำไปสู่การพัฒนาปรับปรุงเปลี่ยนแปลงการดำเนินงานพิพิธภัณฑ์วัดของพระสงฆ์ในการส่งเสริมการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นให้เกิดความสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรมได้ง่ายกว่าทั้งยังเป็นการให้แรงบันดาลใจต่อกันในการสร้างสรรค์งานเพื่อสังคมต่อไป ดังคำกล่าวที่ว่า “กำลังใจจากคนภายนอกช่วยสร้างแรงบันดาลใจและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับคนในย่อมเป็นตัวบ่งชี้ถึงความสำเร็จได้”

6. อภิปรายผล

จากผลการศึกษาเกี่ยวกับบทบาทพระสงฆ์กับการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น วัดพระธาตุเรืองรอง อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษผู้วิจัยมีประเด็นที่เป็นข้ออภิปรายดังนี้

1. ภูมิหลังของการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นวัดพระธาตุเรืองรอง เป็นการจัดตั้งที่สืบเนื่องมาจากวิสัยทัศน์ของพระสงฆ์หรือวัดเพื่อต้องการตั้งพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านให้เป็นสถานที่สำหรับเก็บรักษาองค์ความรู้มรดกทางศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นของชนสี่เผ่าที่อาศัยอยู่ในจังหวัดศรีสะเกษ คือ ส่วย ลาว เขมร เยอ ไม่ให้สูญหายซึ่งนอกจากจะเป็นแหล่งอนุรักษ์ให้ชุมชนแล้ว ยังใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมด้วยซึ่งสอดคล้องกับจิรัช วิระสัย ที่ให้ทัศนะว่าจุดประสงค์ในการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ในปัจจุบันคือการเก็บรักษาการศึกษาหาความรู้และการจัดแสดงนิทรรศการวัตถุทางวัฒนธรรมเพื่อสะท้อนวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์ในกาลเวลาและสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกันพิพิธภัณฑ์ถือเป็นแหล่งการศึกษาที่มีประโยชน์ต่อคนที่ไม่รู้หนังสือเนื่องจากสามารถมองเห็นเป็นรูปธรรมได้โดยแนวคิดนี้ทั้งยังเป็นการปรับปรุงเพิ่มเติมในส่วนที่เป็นการอนุรักษ์และยังเป็นการเชิดชูภูมิปัญญาของบรรพบุรุษฯ เพื่อเป็นการแสดงความกตัญญูต่องานอีกส่วนหนึ่งด้วย (จิรัช วิระสัย, 2540) การก่อตั้งพระธาตุเรืองรองขึ้น จึงมีจุดมุ่งหมายเพื่อเป็นการช่วยอนุรักษ์รักษาป้องกันมรดกทางศิลปวัฒนธรรมให้คงอยู่คู่กับท้องถิ่นได้อย่างยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับสำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติที่อธิบายถึงลักษณะของการอนุรักษ์ (Conservation) ไว้ 2 นัยกล่าวคือ 1) การป้องกัน (Prevention) เป็นวิธีการชะลอการชำรุดหรือเสื่อมสภาพที่จะเกิดซึ่งก่อนที่จะป้องกันมิให้เกิดความชำรุดหรือเสื่อมสภาพได้นั้นจำเป็นจะต้องเข้าใจถึงคุณสมบัติของวัตถุสาเหตุและปัญหาต่างๆ ที่อาจก่อให้เกิดความชำรุดเสื่อมสภาพเพื่อที่จะสามารถเลือกวิธีการป้องกันและหลีกเลี่ยงปัญหาต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้นได้อย่างเหมาะสมซึ่งจะเป็นสิ่งที่ดีที่สุดในการที่จะอนุรักษ์นั้นๆ ให้คงอยู่ได้ตลอดไป 2) การปฏิบัติการอนุรักษ์เป็นวิธีการนำมาเพื่อแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่ได้เกิดขึ้นโดยการกำจัดปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นออกไปให้หมดแล้วซ่อมแซมหรือเสริมสร้างให้กลับคืนสู่สภาพเดิมหรือใกล้เคียงสภาพเดิมที่สุดทั้งความแข็งแรงรูปแบบและเนื้อวัสดุทั้งนี้วิธีการที่นำมาใช้นี้จะต้องไม่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงใดๆ และสามารถแก้ไขให้กลับไปเหมือนเดิมได้ซึ่งกระบวนการดังกล่าวถือเป็นหน้าที่ของนักอนุรักษ์ที่ได้รับการฝึกอบรมมาแล้วเป็นอย่างดี (สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติอ้างใน พระอธิการวิน ทีปมโม, 2556)

โดยเฉพาะพิพิธภัณฑ์วัดซึ่งนับวันจะมีบทบาทในสังคมมากขึ้น เพราะเป็นหน่วยงานที่จะอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมระดับท้องถิ่นเอาไว้ ตลอดจนยังเป็นแหล่งที่คนในชุมชนสังคมจะสามารถแสวงหาความรู้และความบันเทิงทางวิชาการได้อย่างกว้างขวางอีกด้วย

2. สภาพการแนวทางอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นในอดีตและปัจจุบัน วัดพระธาตุเรืองรอง

ในช่วงเวลาที่ผ่านมา ความต้องการในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นมีมากขึ้น ซึ่งส่วนใหญ่แนวทางอนุรักษ์มักเป็นการขึ้นาคำคิดจากผู้นำชุมชน เช่น พระสงฆ์ จึงทำให้เกิดการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเพื่อการอนุรักษ์อยู่ในวัด เช่นเดียวกับพระธาตุเรืองรองถือเป็นสถานที่สำคัญในการรวบรวมและจัดแสดงศิลปวัตถุและโบราณวัตถุของชาวบ้านกลุ่มชาติพันธุ์ชุมชนสี่เผ่าไทย สอดคล้องกับต่อจรัส พงษ์สาลี ที่กล่าวว่า “ทั้งนี้อาจเป็นเพราะวัดในท้องถิ่นเป็นศูนย์รวมของชุมชนนอกจากนั้นวัดยังเป็นแหล่งที่มีสิ่งของต่างๆ รวบรวมอยู่พระสงฆ์ซึ่งได้รับความเชื่อถือและมีบทบาทสำคัญในชุมชนระดับท้องถิ่นจะได้รับการถวายจากผู้มีจิตศรัทธาในวาระต่างๆ ทำให้เป็นแหล่งที่มาของวัตถุที่จะสามารถนำไปจัดแสดงเพื่อสื่อให้เห็นถึงวิถีชีวิตรวมทั้งรูปแบบวัฒนธรรมของชุมชนได้เป็นอย่างดี” (ต่อจรัส พงษ์สาลี, 2547) ซึ่งจะทำให้ประชาชนได้เรียนรู้เรื่องราวที่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของตนทั้งยังเป็นທີ່เก็บรวบรวมทางภูมิปัญญาเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจและเพื่อเป็นหลักฐานที่บรรดาผู้มีสติปัญญาจะใช้เป็นสถานที่ค้นคว้า ซึ่งสอดคล้องกับพระพรพร โชติวิโร ที่กล่าวว่า “การอนุรักษ์โบราณวัตถุศิลปวัตถุตลอดจนภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นมีความสำคัญอย่างยิ่งเพราะเป็นการสงวนรักษาและบูรณะผลิตผลทางด้านวัฒนธรรมที่สะท้อนให้เห็นแนวคิดอุดมการณ์และความเชื่อทางศาสนาสถานที่ที่รวบรวมโบราณศิลปวัตถุและภูมิปัญญาท้องถิ่นก็คือวัดโดยมีพระสงฆ์เป็นผู้ทำหน้าที่ในการอนุรักษ์และสืบทอด” (พระพรพร โชติวิโร, 2554) สอดคล้องกับกรมศิลปากร ที่ให้ความเห็นว่า “พระสงฆ์สามารถนำวิทยาการความรู้ที่เป็นประโยชน์มาถ่ายทอดให้แก่ประชาชน โดยการศึกษาหาความรู้จากสื่อต่างๆ เช่น หนังสือพิมพ์วิทยุโทรทัศน์ และนอกจากพระสงฆ์จะเป็นผู้เรียนรู้ถ่ายทอดมาโดยตรงแล้ว จะต้องเป็นผู้ประสานงานระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐกับชาวบ้านให้ร่วมมือกันดำเนินกิจกรรมต่างๆ อันเป็นประโยชน์ต่อชุมชน เช่น สนับสนุนอบรมสั่งสอนชาวบ้านให้เห็นคุณค่าของมรดกวัฒนธรรมของตนและชักชวนชาวบ้านให้ร่วมมือกันจัดกิจกรรมเพื่อการดูแลรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีในท้องถิ่นให้มั่นคงและทรงคุณค่าอยู่เสมอ เช่น การดูแลรักษา พัฒนาส่งเสริม ฟันฟู ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นให้มีอยู่ต่อไป” (กรมศิลปากร, 2544) และสอดคล้องกับสุภาพร มากแจ้ง ที่กล่าวในงานวิจัยเรื่องวิถีชีวิตของชาวมอญบางกระดี่ว่า “ภูมิปัญญาชาวบ้านควรได้รับการอนุรักษ์พัฒนาให้เป็นระบบและสืบทอดแก่อนุชน ชุมชน สถานศึกษา และวัด เป็นส่วนหนึ่งที่ได้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ประเพณี” (สุภาพร มากแจ้ง, 2540)

แต่อย่างไรก็ตาม เนื่องจากสภาพการแนวทางอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นในอดีตถึงปัจจุบันวัดพระธาตุเรืองรองที่มีพระครูวิบูลธรรมภาณเป็นผู้ที่มีบทบาทหน้าที่ในการบริหารจัดการ และเป็นกำลังหลักในการดำเนินการและตัดสินใจเรื่องต่าง ๆ แต่เพียงผู้เดียวจึงทำให้ขาดการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งอาจก่อให้เกิดความไม่ต่อเนื่องในการบริหารจัดการต่อการอนุรักษ์ในอนาคตได้สอดคล้องกับกฤษฎา ตัสม่า ที่กล่าวว่า “การขาดการมีส่วนร่วมของชุมชน ย่อมทำให้การดำเนินงานพิพิธภัณฑ์ขาดความต่อเนื่อง ขาดการพัฒนาในการจัดกิจกรรมของพิพิธภัณฑ์ ดังนั้น รูปแบบการจัดการที่เหมาะสมจะต้องให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ เชิญปราชญ์ชาวบ้าน ผู้ที่มีความรู้ในการให้ข้อมูลและขอความสนับสนุนจากกลุ่มชาวบ้านในท้องถิ่น สถาบันการศึกษา มหาวิทยาลัย หน่วยงานของภาครัฐ และเอกชน ซึ่งจะนำไปสู่สำนึกร่วมของคนในท้องถิ่น ให้รู้จักหวงแหนและเห็นคุณค่าในท้องถิ่น ขณะเดียวกันยังสามารถเชื่อมโยงสายสัมพันธ์ของคนในชุมชนได้ด้วย ” (กฤษฎา ตัสม่า, 2556)

3. ปัญหา อุปสรรค และแนวทางการส่งเสริมบทบาทพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นวัดพระธาตุเรืองรองฯ จากการวิจัยสัมภาษณ์กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิทำให้ทราบข้อมูลเกี่ยวกับเงื่อนไขที่เป็นปัญหาอุปสรรคสำคัญต่อการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของพระสงฆ์วัดพระธาตุเรืองรอง เช่นด้านการบริหารจัดการ ซึ่งสอดคล้องกับ อลงกรณ์จุฑาเกตุที่กล่าวในงานวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้ของพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นกรุงเทพมหานครว่า “พิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นกรุงเทพมหานครแม้มีโครงสร้างการบริหารงานที่ชัดเจนแต่ยังขาดความคล่องตัวในการบริหารจัดการจึงทำให้การเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชนมีอยู่ค่อนข้างน้อย ถึงแม้จะมีการแต่งตั้งบุคคลในชุมชนเข้ามาเป็นคณะกรรมการแต่ก็ยังไม่มียุทธศาสตร์หรือส่วนร่วมในการบริหารจัดการอย่างแท้จริง” (อลงกรณ์จุฑาเกตุ, 2557) ส่วนแนวทางการส่งเสริมบทบาทพระสงฆ์ที่สำคัญเพื่อให้เกิดความสำเร็จในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นวัดพระธาตุเรืองรองฯ เช่นบทบาทต่อการเป็นผู้นำ/แบบอย่างในการสืบสานบทบาทต่อการส่งเสริมความร่วมมือสนับสนุนบทบาทต่อการส่งเสริมการบริหารจัดการอย่างมีส่วนร่วม บทบาทต่อการเผยแพร่และฟื้นฟู บทบาทต่อการเสริมสร้างปราชญ์ท้องถิ่นในการให้ความรู้และบทบาทต่อการสร้างเครือข่ายพิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านซึ่งสอดคล้องกับบุษยมาศ แดงขำ ที่กล่าวในงานวิจัยเรื่องการจัดการพิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านวัดฝั่งคลองฯ อำเภอปากพลี จังหวัดนครนายกว่า “แนวทางที่เหมาะสมในการจัดการพิพิธภัณฑสถานวัดฝั่งคลองแบ่งออกเป็น 5 ด้าน กล่าวคือ ด้านการจัดการข้อมูลด้านสถานที่ ด้านงบประมาณ ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน และด้านผู้รับผิดชอบในการบริหารจัดการพิพิธภัณฑสถาน (บุษยมาศ แดงขำ, 2556) จะเห็นได้ว่า บทบาทพระสงฆ์ในการส่งเสริมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นจึงต้องคำนึงถึงปัจจัยต่าง ๆ เช่น บทบาทต่อการส่งเสริมความร่วมมือสนับสนุนบทบาทต่อการส่งเสริมการบริหารจัดการอย่างมีส่วนร่วม บทบาทต่อการเผยแพร่และฟื้นฟู บทบาทต่อการเสริมสร้างปราชญ์ท้องถิ่นในการให้ความรู้และบทบาทต่อการสร้างเครือข่ายพิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านเป็นสำคัญ เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องด้วยพิพิธภัณฑสถานให้สามารถส่งเสริมในการทำหน้าที่ดูแลรักษาอนุรักษ์มรดกทางศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นให้เกิดความมั่นคงและยั่งยืนต่อไป

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

ผู้วิจัยให้ข้อเสนอแนะว่าการส่งเสริมบทบาทพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมพิพิธภัณฑสถานวัดพระธาตุเรืองรอง ควรต้องจัดการส่งเสริมให้ครบทั้ง 6 ด้านอย่างสมดุลคือ 1) บทบาทต่อการเป็นผู้นำ/แบบอย่างในการสืบสาน 2) บทบาทต่อการส่งเสริมความร่วมมือสนับสนุน 3) บทบาทต่อการส่งเสริมการบริหารจัดการอย่างมีส่วนร่วม 4) บทบาทต่อการเผยแพร่และฟื้นฟู 5) บทบาทต่อการเสริมสร้างปราชญ์ท้องถิ่นในการให้ความรู้และ 6) บทบาทต่อการสร้างเครือข่ายพิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านเพื่อให้พิพิธภัณฑสถานวัดพระธาตุเรืองรองสามารถเป็นแหล่งเรียนรู้และเป็นแหล่งท่องเที่ยวของคนในท้องถิ่นและประชาชนทั่วไปโดยหัวใจสำคัญคือการส่งเสริมการบริหารจัดการอย่างมีส่วนร่วม เพื่อสร้างความร่วมมือในการส่งเสริมให้รักท้องถิ่น เกิดความหวงแหนในภูมิปัญญาที่มีในท้องถิ่นของตนสิ่งสำคัญต่อมาคือการสร้างเครือข่ายพิพิธภัณฑสถานพื้นบ้าน เพื่อการขับเคลื่อนแลกเปลี่ยนเรียนรู้เช่นการจัดกิจกรรมส่งเสริมเพื่อให้พิพิธภัณฑสถานเกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและสามารถนำไปสู่การพัฒนาปรับปรุงเปลี่ยนแปลงการดำเนินงานพิพิธภัณฑสถานวัดของพระสงฆ์ในการส่งเสริมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นให้เกิดความสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้น

7.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

- 1) ควรมีการศึกษาในการมีส่วนร่วมของประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมอันเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและแหล่งศึกษาที่ส่งเสริมการอนุรักษ์เพื่อให้เกิดความยั่งยืน
- 2) ควรมีการศึกษาในการบริหารจัดการเพื่อการพัฒนาพิพิธภัณฑ์วัดพระธาตุเรืองรองให้มีมาตรฐานเดียวกับการบริหารจัดการงานพิพิธภัณฑ์ในระดับชาติ
- 3) ควรมีการศึกษาวิจัยรูปแบบการบริหารงานวัดพระธาตุเรืองรองเพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างเป็นรูปธรรม

เอกสารอ้างอิง

- กรมศิลปากร. (2544). *คู่มือถวายเป็นความรู้ แต่พระสังฆาธิการในการดูแลรักษามรดกทางศิลปวัฒนธรรม*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สมานพันธ์.
- กฤษฎา ตัสมมา. (2556). *การจัดการพิพิธภัณฑ์วัดศรีสุวรรณ อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- จารุวรรณ ธรรมวัตร. (2543). *ภูมิปัญญาอีสาน*. พิมพ์ครั้งที่ 3. อุบลราชธานี: ศิริธรรมออฟเซต.
- จิระโชควีระชัย. (2540). *มิติทางวัฒนธรรมในการจัดทำพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น.เอกสารการประกอบการอบรม พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในประเทศไทย*. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- ต่อจรัส พงษ์สาลี. (2547). *พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในประเทศไทย*. รายงานการวิจัย. ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร องค์การมหาชน.
- บุษยมาส แดงขำ. (2556). *แนวทางการจัดการพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดฝางคลอง(ไทยพวน)ตำบลเกาะหวาย อำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตศึกษา : มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ประสพสุข พันประยูร. (2535). *บทบาทพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้จังหวัดภาคเหนือของประเทศไทย*. เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พระครูสุจินธรรมนิวิฐ (สมจิตร อธิปญโญ). (2555). *บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชน : กรณีศึกษาคณะสงฆ์อำเภอคลอง จังหวัดแพร่*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรพร โขติวโร. (2554). *ศึกษากระบวนการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นวัดร่องเม้งจังหวัดเชียงใหม่*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระราชวรมนี (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2527). *สถาบันสงฆ์กับสังคมไทย*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง.
- พระอธิการวินทีปธมโม. (2556). *บทบาทของพระสงฆ์ต่อการอนุรักษ์ประเพณีการแข่งขันเรือยาว วัดท่าหลวง อำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สุภาพร มากแจ้ง. (2540). *การศึกษาวิถีชีวิตมอญบางกระบือ*. ศูนย์ศึกษาและปฏิบัติการอุดมศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น: สถาบันราชภัฏธนบุรี.
- อลงกรณ์จุฑาเกตุ. (2557). *การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้ของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น*. กรุงเทพมหานคร. *Veridian E-Journal*. 7(3), 11-19.